

СТАНОВИЩЕ

НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”

(професионално направление 2.1 ФИЛОЛОГИЯ /
НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ 05.04.16.
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА ПРЕВОДА)

(НЕ)ВИДИМОСТ НА ПРЕВОДАЧА ПРИ ПРЕВОДА НА ПОЕЗИЯТА НА ГАБРИЕЛА МИСТРАЛ (ТЕМАТА ЗА МАЙЧИНСТВОТО)

на докторант

гл. ас. ВЕНЕТА СИРАКОВА

Рецензент: доц. д-р Анжелина Христова Пенчева,
преподавател по чешка литература, славянски литератури и теория
на превода в ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград

Представеният дисертационен труд е оригинален като замисъл и забележително прецизен и цялостен като изпълнение.

Теорията на превода, макар и сравнително млада наука, към настоящия момент е изключително разроена, многопосочна (буквално всяка нова езиковедска или литературоведска школа едва ли не се чувства задължена да се „изпробва” и в полето на транслатологията), като всяка от насоките и изследователските оптики има своето приносно значение. В този смисъл определено впечатлява умението на дисертантката Венета Сиракова да организира безкрайно разноликата материя на транслатологията, да се ориентира в терминологичното ѝ многоезичие и да го използва функционално. Първата, теоретична и методологична част на работата не оставя без уговаряне, уточнение и разяснение нито едно от избраните методологични и терминологични решения, които след това, в приложната част, са спазвани пълноценно и последователно. Отлично е структурирана глава I, *Съвременното преводознание*, в която авторката съумява да овладее буквално океан от имена, направления и концепции.

Приветствам ориентирането на предложения текст към фигурата на преводача, към аспектите на неговата активност и дори власт върху превежданятия текст. Лично на мен, като активна преводачка, макар и на проза, ми импонира тежнението на текста към общокултурните, литературните и социалните аспекти на преводаческия акт, както и обвързването на избрания преводачески подход с въпроса за социалния престиж на преводача. Става въпрос за една модерна, новаторска линия в транслатологията и преодоляване на старото схващане, че добрият преводач е непременно „невидимият” преводач, чийто превод „се чете като оригинал”. Друг момент в работата, който определено ми импонира, е, че

реципиентът на преводния текст е главен критерий за оценката на превода и че именно той би трябвало да е първостепенният мотив при избора на преводаческата стратегия. Уверено и с нужната степен на целенасоченост е написана и обзорната глава II, третираща спецификата на превода на поезия по всичките ѝ по-важни аспекти.

Ценна е и глава IV.1, обосноваваща избора от авторката терминологичен апарат. Към прегледа на по-плътни или по-свободни синоними на двойката натурализиращ--очуждаващ бих добавила предложените от Иржи Леви термини „илюзионистки” и „антиилюзионистки”. По тази точка имам един въпрос относно термина „остранен” (с. 80). В действителност предложението от руските формалисти термин е само „остранение”, а „отстранение” е стар погрешен превод на български език, който – това е един преводачески куриоз! – впоследствие, благодарение на очевидната си етимология, ту замества погрешно изходния термин, ту заживява свой собствен живот, обраства със собствени конотации и става едва ли не паралелен и конкурентен на изходния – очевидно нежелано явление, което в наши дни е донякъде преодоляно чрез въвеждане на варианта „остранностяване” (вж. Никола Георгиев, „Литературоведският Вавилон”).

Още един оригинален момент, рядко срещан в научни разработки по теория и практика на превода, е изборът да бъдат анализирани *собствени преводи* на анализиращия, макар и предшестващи във времето замисъла за теоретичното им осмисляне. Аз обаче приветствам този подход, най-вече заради обстоятелството, че работата на даден преводач над „взискателен” художествен текст, каквито са безспорно стихотворенията на Мистрал, несъмнено дава огромен брой импулси, предизвикателства и примери за илюстриране на една или друга теза или дихотомия от теорията на превода. В строго научен план самата аз не съм дръзвала да приложа подобен подход, но често го правя в изложения от по-популярен тип и в часовете си по теория на превода и по изкуство на художествения превод. Текстът на дисертантката Сиракова, ословесяващ „мъките на преводача” и процеса на раждането на поетическия превод илюстрира прекрасно казаното от Иржи Леви, че „преводът като произведение е художествена репродукция, а преводът като процес е творене”. Впечатляващо е, че незнанието на испански език ни най-малко не пречи на четящия текста на докторант Сиракова да разбере и приеме същината на едно или друго нейно преводаческо решение. Изборът предмет на дескриптивния анализ да са собствени преводи има и друго предимство. При анализ на чужди текстове анализиращият не би могъл да знае всички „аргументи” на преводача, нито фоните му диспозиции, така че лесно може да изпадне в ненужен или дори погрешен критицизъм.

Богатата използвана литература е разделена на цитирана (192 заглавия) и консултирана (135 заглавия). Като един от безспорните приноси на представената дисертация бих изтъкнала предоставената от дисертантката възможност българските транслатолози да се запознаят в пълнота и с достиженията на испаноезичното преводознание – както съвременното, така и „класическото”. Бих препоръчала може би само малко по-завишено внимание към достиженията на български специалисти по тази материя – напр. липсва книгата на Искра Ликоманова „Преводът между теорията и практиката” (София 2002), която, макар и малка по обем, конципирана като университетски учебник и ориентирана към славянската езикова група, е един добър критичен обзор на по-важните концепции в модерното преводознание.

Авторката е обосновала и защитила убедително избора на една тематична линия, а именно темата за майчинството, в предмета на изследването си. На пръв поглед тематиката на една художествена творба или група от такива творби като че ли няма пряко отношение към избора на преводачески подход и техники, но има несъмнено отношение към избраната концептуална ос на дисертационния труд – видимостта и невидимостта на преводача, – тъй като майчинството е едновременно и цивилизационна универсалия, и средоточие на „многобройни въпроси от социален, нравствен, идеологически, религиозен и културен характер” (стр. б), специфични за всяка една държава, конфесия или култура (да вземем например само различната му интерпретация в православните и католическите общества), както и за различните епохи (виждаме поразителни различия във възприемането му дори само за последните три-четири десетилетия у нас).

Приносността на приложната част е очевидна. Разработената специално за изследването от авторката методология, както и систематиката на преводните (може би преводачески все пак?) техники, са много функционални и биха могли да бъдат използвани с успех и при други аналогични изследвания.

Засегнати са и версологичните проблеми, с нужната мяра. Това е централен въпрос в теорията на превода, с много вариации в интерпретацията и решаването му. Чешкото преводознание му отделя особено внимание, нещо повече – от Възраждането насам въпросът добива и изразени идеологически нотки, всеки обществено ангажиран творец и учен филолог се е чувствал длъжен да се произнесе по него. Причината е, че ударението в чешкия език е или върху първата сричка на думата, или върху едносричен предлог пред думата, която в този случай остава изобщо без ударение. Ясно е, че това обстоятелство затруднява неимоверно превода на поезия от езици с друга поставеност на ударението. Та историческият, на моменти дори политически, спор е дали чешките поети (и преводачи) да се стараят да наподобяват метриците на поезията, писана

на други езици (което е било квалифицирано уклон към космополитизъм), или да пишат поезия такава, каквато им позволява материята на собствения им език, съответно да приспособяват и чуждите образци към него (разработени са дори „чешки ямб“ и други „чешки“ видове стихосложение). Същевременно чехите са твърде критични към преводите на чешка поезия, които си позволяват да променят метричната структура на оригиналите.

Във връзка с това бих искала да задам един въпрос – в чешки източници съм срещала твърдението, че испанската традиция в поетичния превод е той да се превежда без версифициране, тоест като бял стих или проза, за да се спазва гарантирано смисловата страна на оригинала – дали това е вярно или дали е било вярно в даден период от развитието на преводаческата мисъл в тази страна?

Друг въпрос, който бих искала да задам, се отнася до първата от „петте хипотези“, очертаващи спектъра на варианти между практиките на „видимия“ и „невидимия“ преводач. По-конкретно става въпрос за първата хипотеза, касаеща дословния превод, създаващ „относително трудни за възприемане преводни произведения, които до голяма степен противоречат на езиковите и литературните норми на приемащата култура“ (с. 9) – когато имаме противоречие с езиковите норми на приемащата култура, можем ли изобщо да говорим за превод, или поне за такъв, който да заслужава да бъде анализиран, или пък дори издаден?

Не на последно място бих искала да изтъкна перфектното оформление на текста и библиографията (в целия текст открих само една печатна грешка и нито една правописна, вкл. не и пунктуационна, грешка; в стилово отношение дисертацията е също безукорна, а референциите са дадени изключително добросъвестно).

Ето защо, в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение предлагам с пълна убеденост на членовете на уважаемото Научно жури да присъдят на докторант Венета Сиракова образователната и научна степен „доктор“.

София, 30.10.2013 г.

П.П. Заявявам, че Авторефератът адекватно и подробно предава съдържанието на дисертационния труд.

Подпис:

/доц. д-р Анжелина Пенчева/